

УДК 811.111:811.161.2]25
DOI <https://doi.org/10.32999/ksu2663-3426/2020-2-13>

СТРАТЕГІЇ АНГЛО-УКРАЇНСЬКОГО ПЕРЕКЛАДУ ХУДОЖНІХ ПОРІВНЯНЬ: КОГНІТИВНИЙ АНАЛІЗ

Ахмедова Ельвіра Джавадівна,
аспірант кафедри перекладознавства імені Миколи Лукаша
Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна
elvira.akhmedova.96@gmail.com
orcid.org/0000-0002-4515-4359

У статті розглядаються стратегії перекладу англomовних художніх порівнянь на українську мову. Актуальність дослідження зумовлена його когнітивним ракурсом. Об'єктом аналізу є англomовні художні порівняння та їх переклади українською мовою, а предметом – когнітивні моделі та комунікативні стратегії, що лежать у підґрунті комунікативно успішних перекладів художніх порівнянь. На відміну від більшості перекладацьких досліджень, художнє порівняння розглянуто не як стилістичну фігуру, а як когнітивну структуру – експліцитну концептуальну метафору. Перекладацьку стратегію витлумачено як когнітивну діяльність, що забезпечує комунікативну успішність перекладу. Матеріал дослідження нараховує 300 художніх порівнянь, вжитих в англomовному романі Донни Тартт «Щиголь», та їх український переклад, виконаний Віктором Шовкуном.

На основі когнітивного перекладацького аналізу 300 художніх порівнянь та їх перекладів з'ясовано, що англо-український переклад художніх порівнянь здійснюється за допомогою трьох перекладацьких стратегій: нейтральної стратегії, стратегії одомашнення та стратегії очуження.

Нейтральна стратегія застосовується у разі збіжності когнітивних моделей художніх порівнянь в лінгвокультурах оригіналу і перекладу. Ця стратегія реалізується за допомогою прямих словникових відповідників, калькування, транскодування. Нейтральна перекладацька стратегія також передбачає застосування граматичних трансформацій та прийомів додавання або вилучення лексичних одиниць.

Обираючи стратегію очуження, перекладач зберігає культуру мови оригіналу та переносить когнітивну модель порівняння у текст перекладу, навіть якщо концепт-еталон у когнітивній структурі художнього порівняння не є вкоріненим в українській культурі. Ця стратегія реалізується тактиками змістового та формального наслідування оригіналу. Змістове наслідування здійснюється за допомогою змістових трансформацій, а формальне – за допомогою застосування суто структурних трансформацій.

Використовуючи стратегію одомашнення, перекладач адаптує іноземну культуру до культури мови перекладу. Перекладацька стратегія одомашнення втілюється за допомогою тактик змістового, стилістичного та формального адаптування. Змістове адаптування передбачає заміну когнітивної моделі порівняння, а формальне та стилістичне адаптування навпаки – збереження когнітивної моделі порівняння. Змістове адаптування здійснюється за допомогою таких перекладацьких рішень, як заміна концепту-еталона, усунення порівняння або введення порівняння у переклад. Формальне адаптування реалізується шляхом вживання структурно-функціональних елементів української мови, які не мають аналогів в мові оригіналу, а стилістичне – шляхом заміни стилістичного реєстру.

Ключові слова: когнітивна модель, концепт-еталон, нейтральна перекладацька стратегія, стратегія одомашнення, стратегія очуження.

STRATEGIES OF ENGLISH-UKRAINIAN TRANSLATION OF FICTION SIMILE: COGNITIVE ANALYSIS

Akhmedova Elvira Dzhavadivna,
Postgraduate Student at Mykola Lukash Translation Studies Department
V. N. Karazin Kharkiv National University
elvira.akhmedova.96@gmail.com
orcid.org/0000-0002-4515-4359

The article considers the strategies of English-Ukrainian translation of fiction similes. The topicality of the study results from its cognitive perspective. The object of the analysis is English fiction simile and its Ukrainian translation, and the subject involves cognitive models and communicative strategies that underlie communicatively successful translations of fiction similes. Contrary to the majority of translation research, fiction simile is addressed not as a stylistic figure, but as a cognitive structure, namely, an explicit conceptual metaphor. Translation strategy is interpreted as a cognitive activity that ensures the communicative success of translation. The empirical material includes 300 fiction similes used in the English novel "The Goldfinch" by Donna Tartt and their Ukrainian translations by Viktor Shovkun.

Relying on the results of the cognitive translation analysis of 300 English fiction similes and their translations, the paper argues that the English-Ukrainian translation of fiction similes is realized through three translation strategies: neutral strategy, domesticating and foreignizing.

The neutral translation strategy is used when the cognitive models underlying linguistic expressions of fiction similes are shared by the linguocultures of the original and translation. This strategy realizes through direct dictionary equivalents, loan translation, and transcoding. The neutral strategy also involves the use of grammatical transformations and techniques of adding or eliminating lexical items.

By choosing the foreignizing strategy, the translator preserves the culture of the original language through retaining the original simile in the target text even if the concept-etalon in its cognitive model is not rooted in the Ukrainian culture. This strategy is realized through tactics of semantic and formal replication of the original. Semantic replication is carried out by means of semantic transformations, and formal replication – by means of purely structural transformations.

Using the domesticating strategy, the translator adapts the foreign culture to the culture of the target language. The domesticating strategy is embodied through the tactics of semantic, stylistic and formal adaptation. Semantic adaptation involves replacement of a simile with the one based on a different cognitive model, whereas formal and stylistic adaptation, on the contrary, presuppose retention of a simile cognitive model involving changes only in its linguistic expression. Semantic adaptation realizes through such translation decisions as replacement of the concept-etalon, removal of a simile, used in the source text and addition of a simile absent in the source text. Formal adaptation is realized through use of structural and functional elements of the Ukrainian language, which have no equivalents in the original language. Stylistic adaptation is exercised through the change of the stylistic register.

Key words: cognitive model, concept-etalons, domesticating, foreignizing, neutral translation strategy.

1. Вступ

Проблема встановлення стратегій перекладу художніх порівнянь набуває особливої актуальності в період зародження і розвитку когнітивного перекладознавства, орієнтованого на виявлення ментальних структур, які впливають на перекладацькі рішення у процесі перекладу. Особлива увага приділяється когнітивному перекладацькому аналізу концептуальної метафори із залученням інструментарію когнітивної лінгвістики (Кривонос, 2008; Мартинюк, 2017; Тищенко, 2016; Alvarez, 1993; Chendey, 2014; Izgarjan, Prodanović-Stankić, 2015; Kovalenko, Martynyuk, 2018; Kovács, 2014; Marjan, 2016; Massey, Ehrensberger-Dow, 2017; Schäffner, Shuttleworth, 2015; Shuttleworth, 2013). Натомість переклад порівняння переважно вивчається у традиційному ракурсі, як стилістична фігура (Зорівчак, 1983; Кушина, 1998; Молчко, 2015; Смущинська, 2013; Тарасова, 2017; Цепенюк, 2011). Ця обставина зумовлює *новизну* нашої роботи, де порівняння розглядається як концептуальна структура, і аналіз перекладу художніх порівнянь здійснюється на рівні когнітивних моделей, які визначають мовну / мовленнєву структуру і зміст порівнянь у текстах оригіналу і перекладу і впливають на вибір стратегій їхнього перекладу.

Мета дослідження полягає у вивченні стратегій англо-українського перекладу художніх порівнянь як концептуальних структур.

Об'єктом дослідження є англомовні художні порівняння та їх переклади українською мовою. *Предметом* аналізу є когнітивні моделі та комунікативні стратегії, що

лежать у підґрунті комунікативно успішних перекладів художніх порівнянь.

Матеріал нашого дослідження нараховує 300 художніх порівнянь, вжитих в англомовному романі Донни Тартт «Щиголь» (Tartt, 2013), та їх український переклад, виконаний Віктором Шовкуном (Тартт, 2016).

2. Виклад основного матеріалу дослідження

У когнітивному ракурсі художнє порівняння розглядаємо як експліцитну концептуальну метафору. Услід за Д. Лакоффом та М. Джонсоном З. Ковечеш визначає метафору як «розуміння одного концептуального домену у термінах іншого концептуального домену» (Kövécse, 2002: 4; Lakoff, 1993). Це розуміння базується на когнітивній операції концептуального картування, де одна (зазвичай більш абстрактна) концептуальна структура (домен / концепт цілі) обмислюється в термінах іншої (зазвичай більш конкретної, закоріненої в сенсорно-моторному досвіді) концептуальної структури (домену / концепту джерела) (Kovalenko, Martynyuk, 2018: 210; Kövécse, 2002; Kövécse, 2017: 6). Якщо метафора спирається на когнітивну модель «А є Б», то порівняння ґрунтується на когнітивній моделі «А є як Б», де «А» і «Б» є, відповідно, концептами / доменами цілі і концептами / доменами джерела. У структурі порівняння концепт «А» репрезентує те, що порівнюють, а концепт «Б» – те, з чим порівнюють, тобто еталон порівняння.

Поняття стратегії походить від давньогрецького військового терміну *στρατηγία*, що дослівно означає мистецтво полководця. Тлумачний словник С.І. Ожегова пропонує схоже

інтерпретування: «1. Наука про ведення війни, мистецтво ведення війни» та «2. Загальний план ведення війни, бойових операцій» (Толковий словарь русского языка Ожегова). За другим визначенням С.І. Ожегова, стратегія постає як план дій. Будь-який план дій є продуктом когнітивної діяльності.

Відтак услід за О.В. Ребриєм ми розглядаємо перекладацьку стратегію як когнітивну діяльність, мотивовану прагненням перекладача знайти «золоту середину» між очуженням (стратегією форми) і одомашненням (стратегією смислу) задля забезпечення комунікативної успішності перекладу (Ребрій, 2012: 64–65). Перекладацьку стратегію розмежовуємо з перекладацькою тактикою як родові і видові поняття.

У тлумаченні стратегій одомашнення і очуження ми спираємося на Л. Венуті, який переосмислив методи перекладу Ф. Шлейєрмахера та назвав їх стратегіями одомашнення та очуження (Venuti, 1995: 241; Venuti, 2001). Американський дослідник розглядає одомашнення як використання та дотримання літературних та культурних канонів мови перекладу (Venuti, 2001: 241), а очуження – як збереження особливостей оригіналу, які проявляються як відчутні відхилення у перекладі (Venuti, 2001: 240). У роботі Л. Венуті «Невидимість перекладача. Історія перекладу» простежуються такі логічні наслідки: 1) якщо перекладач прилаштовує текст оригіналу до норм тексту перекладу, то особистість перекладача не проявляється; 2) якщо перекладач орієнтується на текст оригіналу, зберігаючи його культурні та лінгвістичні маркери, він тим самим проявляє свою позицію і стає присутнім у тексті (Venuti, 1995).

Л. Венуті підкреслює, що перекладач вдається або до стратегії одомашнення, або до стратегії очуження тоді, коли у нього виникають труднощі під час відтворення культурних, політичних або економічних особливостей тексту оригіналу (Venuti, 2001: 240).

Розглядаючи переклад художніх порівнянь у когнітивному ракурсі, ми вважаємо, що перекладач вдається до стратегій одомашнення або очуження у разі незбіжності когнітивних моделей художніх порівнянь, точніше, концептів-еталонів у структурі таких моделей у лінгвокультурах оригінального і перекладного текстів. Така незбіжність має місце, коли концепти-еталони належать до культурно специфічного знання.

Якщо ж художнє порівняння спирається на когнітивну модель, яка є спільною для лінг-

вокультури оригіналу і перекладу (концепт-еталон порівняння належить до загальнолюдського знання), перекладацьких труднощів не виникає, і перекладач не має потреби обирати між очуженням і одомашненням. У цьому разі перекладач застосовує нейтральну щодо очуження-одомашнення перекладацьку стратегію.

Нейтральна перекладацька стратегія найчастіше реалізується за допомогою пошуку прямих словникових відповідників:

Tormented by what was happening, yet unable to stop it, I hovered around and watched the apartment vanishing piece by piece, like a bee watching its hive being destroyed (Tartt, 2013: 107).

Я геть замучився, спостерігаючи за тим, що відбувалося, але, неспроможний нічого вдіяти, блукав по квартирі й спостерігав, як вона зникає по шматочках, – схожий на бджолу, що спостерігає, як руйнують її вулик (Тартт, 2016: 213).

У перекладача не виникає труднощів щодо перекладу порівняння like a bee, оскільки воно спирається на концепт-еталон, що є частиною загальнолюдського знання (Ахмедова, 2019: 8). Відтак перекладач відтворює лексичну одиницю bee за допомогою її прямого словникового відповідника бджола.

Якщо в оригіналі еталон порівняння позначається словосполученням, нейтральна перекладацька стратегія переважно реалізується шляхом калькування:

The floor was rocking and bucking like the deck of a ship (Tartt, 2013: 140).

Підлога перекочувалася й підстрибувала підмною, наче палуба корабля (Тартт, 2016: 281).

До складу словосполучень на позначення еталонів порівняння, перекладених за допомогою нейтральної стратегії, можуть входити і власні назви прецедентних осіб, які належать до загальнолюдського знання:

...My goodness, you've grown!" and "that hair! Like Mowgli the Jungle Boy!... (Tartt, 2013: 191).

...«Боже, як ти виріс!», і «Оце так волосся! Ти схожий на Мауглі, хлопця з джунглів!... (Тартт, 2016: 390).

У цьому прикладі власну назву Mowgli відтворено за допомогою транскодування. Очевидно, у перекладача не виникало сумнівів щодо комунікативної успішності такого варіанту перекладу, адже казковий персонаж Мауглі є добре відомим українському читачеві, і його образ допомагає уявити, яким недоглянутим виглядав головний герой з давно нестриженим довгим волоссям.

Через несхожість граматичної структури української та англійської мов нейтральна перекладацька стратегія передбачає і застосування граматичних трансформацій. При цьому когнітивна модель порівняння у тексті оригіналу і перекладу залишається незмінною:

Even the chair he'd been working on – which had goat's legs in front, with cloven hooves – had seemed less like a piece of furniture than a creature under enchantment, like it might up-end itself and hop down from his work bench and trot away down the street (Tartt, 2013: 89).

Навіть стілець, над яким він працював, – той мав попереду козячі ніжки з роздвоєними копитами – здався не предметом меблів, а зачарованою істотою, яка могла перекинутися, стрибнути з його робочої лави й подріботити вулицею (Тартт, 2016: 171).

Письменниця порівнює стілець із істотою, яка знаходиться під чарами, використовуючи словосполучення структури «іменник + прикметник + іменник», а перекладач відтворює цей еталон за допомогою словосполучення структури «прикметник + іменник».

У деяких випадках нейтральна стратегія перекладу, окрім граматичних трансформацій, передбачає також застосування прийомів додавання або вилучення лексичних одиниць (зазвичай прикметників, які позначають ті чи інші характеристики еталону порівняння). При цьому когнітивна модель порівняння зберігається у тексті перекладу. Наведемо приклад прийому додавання лексичних одиниць:

His eyes were close-set, and his nose beaky and birdlike (Tartt, 2013: 19).

Його очі були близько посаджені, ніс гострий і схожий на пташиний дзьоб (Тартт, 2016: 30).

В оригіналі порівнювання відображається складеним словом *birdlike*, яке перекладається словосполученням схожий на пташиний дзьоб. Окрім того, у перекладі додається прикметник *гострий*.

Наступний приклад ілюструє прийом вилучення лексичних одиниць:

“Phew,” he said, waving his hand in front of his face, “it smells like old hockey socks in here” (Tartt, 2013: 101).

Фе, – сказав він, помахавши рукою перед носом, – вона пахне, як старі шкарпетки, що тут лежать (Тартт, 2016: 198).

У перекладача не виникає труднощів з відтворенням лексичної одиниці *socks* (шкарпетки), але за якихось причин він не перекладає прикметник *hockey* (хокейні).

Припускаємо, що це було зроблено задля того, щоб не перевантажувати речення зайвими деталями.

Розглянемо ще один приклад застосування прийому вилучення, оскільки приклади такого типу є численними:

“Everybody always says this painting is about reason and enlightenment, the dawn of scientific inquiry, all that, but to me it's creepy how polite and formal they are, milling around the slab like a buffet at a cocktail party (Tartt, 2013: 18).

Усі кажуть, ніби ця картина присвячена розуму й просвітництву, світанку наукової думки, але мені моторошно, коли я дивлюся, як вони стоять поважні біля мерця, наче на вечірці за шведським столом (Тартт, 2016: 29).

У цьому разі перекладач прийняв рішення вилучити характеристику, позначену прикметником *cocktail*, можливо тому, що поняття *party* (вечірка) вже включає наявність алкогольних напоїв.

Обираючи **стратегію очуження**, перекладач тим самим переносить когнітивну модель оригінального художнього порівняння у текст перекладу, навіть якщо концепт-еталон у структурі цього порівняння є культурно специфічним. У межах стратегії очуження розмежовуємо тактики: 1) змістового і 2) формального наслідування оригіналу.

Тактика змістового наслідування реалізується шляхом змістових трансформацій, наприклад, за допомогою «калькування зі знаходженням прямих словникових відповідників кожного із компонентів відповідного словосполучення» (Ахмедова, 2020: 83):

No, but they're as dumb as a set of sofa cushions (Tartt, 2013: 87).

Ні, вони не бідні, але тупі, як диванні валики (Тартт, 2016: 167).

Вислів *тупі, як диванні валики* сприймається неприродно, оскільки в українській лінгвокультурі валик не є еталоном тупості на відміну ступи, товчача у ступі, обуху, пня, іржавого серпа і навіть сибірського валянка («тупа / тупий як ступа / товчач у ступі / обух / пень / серп іржавий / сибірський валянок» (Афоризми: народні прикмети або народні порівняння)). Проте перекладач вирішив дослівно відтворити своєрідність мовлення авторки оригінального тексту, а з ним і нетипову для української лінгвокультури когнітивну модель порівняння.

Тактика формального наслідування здійснюється за допомогою застосування суто структурних трансформацій, таких як «транскрибування власних назв, які механічно

переносять концепт-еталон в текст перекладу» (Ахмедова, 2020: 83):

Always a clever mimic, my dad did a cruelly funny imitation of Dorothy: a sort of battery-operated hausfrau, all compressed lips and jerky movements, and an accent like Curt Jurgens in Battle of Britain (Tartt, 2013: 39).

Мій батько майстерно володів мімікою, і він із жорстокою точністю імітував Дороті: така собі домашня фрау на батарейках із завжди стиснутими губами та розхитаними рухами. Й акцентом, схожим на мову Курта Юргенса в «Битві за Британію» (Тартт, 2016: 70).

У цьому прикладі власну назву на позначення еталону порівняння передано за допомогою транскодування. Уважаємо, що кращому розумінню цього порівняння посприят би перекладацький коментар стосовно Курта Юргенса, оскільки українська читацька аудиторія, вірогідно, нічого не знає про цю людину (Курт Юргенс – австрійський актор, який зіграв роль Барона фон Ріхтера у фільмі «Битва за Британію» у 1969 році).

Визначаючись, яку саме стратегію перекладу застосував перекладач, ми орієнтуємося на ступінь конвенційності концепту-еталону порівняння. На відміну від проаналізованого вище прикладу транскодування імені Мауглі, що відсилає до літературного персонажа, який є частиною загальнолюдського знання (Ахмедова, 2019: 8), ім'я Курта Юргенса може бути знайомим лише доволі нечисельній групі читачів, які цікавляться історією кіно, або читачам старшого віку, які свого часу дивилися і запам'ятали фільм «Битва за Британію». Іншими словами, цей еталон є частиною лінгвосубкультурного (соціально-групового) знання (Ахмедова, 2019: 8). Відтак застосування калькування для передачі еталонів, подібних Мауглі, вважаємо втіленням нетривіальної стратегії, а еталонів, подібних Курту Юргенсу, – втіленням стратегії очуження.

Стратегія одомашнення реалізується тактиками: 1) змістового адаптування, 2) стилістичного адаптування або ідіоматизації і 3) формального адаптування.

Тактика змістового адаптування включає такі перекладацькі рішення, як: а) заміна концепту-еталона в когнітивній моделі порівняння; б) усунення порівняння; в) введення порівняння у переклад за відсутності в оригіналі.

Заміна концепту-еталона у когнітивній моделі порівняння переважно має місце у випадках незбіжності когнітивних моделей

порівнянь в лінгвокультурах оригіналу і перекладу:

Before I had time to register this, a gigantic cop swooped down on me like a thunderclap (Tartt, 2013: 30).

Перш ніж я встиг відповісти на це, велетенський коп налетів на мене, як шуліка (Тартт, 2016: 54).

Позначенню еталона thunderclap відповідає словниковий відповідник удар грому. Проте, очевидно усвідомлюючи неприродність відповідного порівняння для української читацької аудиторії, перекладач вдається до цілісного перетворення і вживає українське порівняння, що спирається на іншу когнітивну модель, яка містить еталон, укорінений у свідомості представників української лінгвокультури.

Ще однією причиною заміни концепту-еталона є належність еталона оригінального порівняння до лінгвосубкультурного (соціально-групового) знання:

“Well” – ironic little back-step, eyeing the plaid duffel coat – “first place, definitely, in the Platt Barbour Look-Alike Contest.” And despite myself – it was a shock, after days of horror and numbness, an eruptive Tourette’s-like spasm – I laughed (Tartt, 2013: 52).

– А отак. – Я не знав, як витлумачити обличчя з витріщеними очима, яким вона передражнила мене. Людина, в якій перехопило подих? Хворий на синдром Дауна? Рибка? (Тартт, 2016: 404).

Оскільки синдром Туретта є не настільки знайомим середньостатистичній людині, щоб передати еталонне уявлення про нездоровий моторний тик, перекладач вирішив замінити його на загальнолюдський еталон – синдром Дауна.

Як і у разі заміни концепту-еталона, перекладач приймає рішення про **усунення порівняння** за умови незбіжності когнітивних моделей порівнянь в лінгвокультурах оригіналу і перекладу:

My mother slid into me and grabbed my arm; and I saw she was clammy and pale as a cod (Tartt, 2013: 13).

Маму відкинуло на мене, і вона схопила мою руку; я помітив, що вона спітніла й смертельно зблідла (Тартт, 2016: 17).

Порівняння pale as a cod (буквально – блідий, як тріска) є неприродним для української аудиторії через неукоріненість когнітивної моделі з відповідним еталонном. У цій ситуації перекладач приймає найпростіше рішення усунути порівняння.

“You’re so kind.” His hand (cold, dry as powder) tightening on mine (Tartt, 2013: 23).

Ти такий добрий. — Його рука (холодна й суха) стиснула мою руку (Тартт, 2016: 39).

Подібним чином перекладач вирішив за потрібне вилучити позначення еталона порівняння *as powder*, оскільки вислів *його рука суха, як порошок* є штучним і не сприйнявся б українськомовною аудиторією.

На наш погляд, у разі усунення порівняння читач вже не має можливості відчутти специфіку іноземної культури та пізнати повною мірою авторський стиль, а у тексті перекладу втрачається одиниця, навантажена культурним змістом.

Перекладач вдається до **введення порівняння** у текст перекладу для полегшення читачеві сприйняття тексту. У такий спосіб текст оригіналу піддається адаптації до української культури. Наприклад:

I knew too he didn’t like the sound of involving the doormen, as most of the guys who worked in the building didn’t care that much for my father, having seen him the worse for drink a few too many times (Tartt, 2013: 99).

Я розумів також, що він не має особливої охоти звертатися до консьєржів, адже більшість хлопців, які працювали в нашому будинку, не вельми приязно ставилися до мого батька, бо здебільшого бачили його п’яним як чіп (Тартт, 2016: 194).

Введення українського фразеологічного вислову-порівняння у текст перекладу задля передачі змісту англійського фразеологізму *the worse for drink* видається цілком виправданим, оскільки точно передає ступінь сп’яніння персонажа і при цьому зберігає стилістичний реєстр оригіналу.

Тактика стилістичного адаптування виявляється у рішеннях перекладача, пов’язаних із зміною стилістичного реєстру мовлення в сторону ідіоматизації. При цьому когнітивна модель порівняння у тексті оригіналу і перекладу залишається незмінною:

Then he sank down into himself, flat and collapsed-looking like all the air was out of him, thirty seconds, forty, like a heap of old clothes... (Tartt, 2013: 25).

Потім він ніби провалився в себе, сплющився так, наче все повітря з нього вийшло, з півхвилини він скидався на купу старого ганчір’я... (Тартт, 2016: 45).

Перекладач відтворив нейтральну лексичну одиницю тексту оригіналу *clothes* (одяг) на позначення еталону порівняння за допомогою лексичної одиниці зниженого стилістичного реєстру – ганчір’я.

Тактика формального адаптування втілюється шляхом вживання структурно-функціональних елементів української мови, які не мають аналогів в англійській мові. Наприклад:

I passed a cavernous dark room with a long workshop table where mismatched scraps of cloth were laid out like pieces of a jigsaw puzzle (Tartt, 2013: 29).

Я проминув глибоку темну кімнату з довгим столом, на якому були безладно складені клаптики тканин, наче шматочки картини-пазла (Тартт, 2016: 52).

У перекладі стилістично нейтрального слова *pieces* на позначення еталона порівняння було застосовано зменшувальний суфікс. Таке рішення вважаємо виправданим, оскільки *шматки картини-пазла* звучало б грубувато українською мовою.

“Your sailing holiday,” he said, moving to the shelf where the jars of pigment were arrayed like potions in an apothecary; ocherous earths, poisonous greens, powders of charcoal and burnt bone (Tartt, 2013: 97).

– Твої канікули під вітрилом, – сказав він, підходячи до полиці, де банки з пігментами стояли вишикувані, наче пляшечки з ліками в аптекаря: землисто-охряні, отруйно-зелені, вугільний порошок і спалена кістка (Тартт, 2016: 190).

Іменник *potions*, вжитий в оригіналі на позначення еталону порівняння, має такі словникові відповідники, як зілля / мікстура / настійка. Перекладач вирішив відтворити його шляхом лексико-семантичної заміни із додаванням зменшувального суфіксу – пляшечки з ліками.

3. Висновки

Проаналізувавши емпіричний матеріал дослідження, ми дійшли висновку, що на когнітивному рівні стратегії перекладу художніх порівнянь визначаються збіжністю або незбіжністю концептів-еталонів в когнітивній структурі порівнянь в англійській та українській мовній культурах.

Якщо когнітивні моделі порівняння збігаються в обох культурах, у перекладача немає потреби обирати між стратегією одомашнення та стратегією очуження, що породжує нейтральну перекладацьку стратегію.

У разі незбіжності когнітивних моделей художніх порівнянь перекладач обирає між перекладацькими стратегіями одомашнення або очуження.

Застосовуючи стратегію очуження перекладач зберігає когнітивну модель порівняння культури оригіналу навіть у тому разі,

якщо концепт-еталон у структурі художнього порівняння є невикориненим в українській традиції. Стратегія очуження втілюється тактиками змістового і формального наслідування оригіналу.

Стратегія одомашнення реалізується як тактикою змістового адаптування, яка передбачає заміну когнітивної моделі порівняння, так і тактиками формального і стилістичного адаптування, які не пов'язані із заміною когнітивної моделі порівняння.

Перспективи подальших досліджень вбачаємо у залученні більшого обсягу емпіричного матеріалу та у здійсненні кількісних підрахунків.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Афоризми : народні прикмети або народні порівняння. URL: http://aphorism.org.ua/subrazd.php?page=107&pages_block=8&rid=3&sid=25 (дата звернення: 15.05.2020).
2. Ахмедова Е.Д. Стратегії англо-українських перекладів мовного втілення еталонів порівнянь у художньому тексті. *Science And Education A New Dimension*. 2019. Вип. 61. № 7. С. 7–9.
3. Ахмедова Е.Д. Стратегії і методи англо-українського перекладу засобів мовного втілення еталонів художніх порівнянь. *Вісник Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна. Серія «Іноземна філологія. Методика викладання іноземних мов»*. 2020. № 91. С. 80–86.
4. Зорівчак Р.П. Фразеологічна одиниця як перекладознавча категорія (на матеріалі перекладів творів української літератури англійською мовою). Львів : Вид-во при Львів. ун-ті, 1983. 175 с.
5. Кривонос Я.В. Методологія перекладацької інтерпретації метафоричного концептопростору першотвору (на матеріалі українських перекладів творів англійських та американських романтиків) : автореф. дис. ... канд. філол. наук : 10.02.16. Київ, 2008. 20 с.
6. Кушина Н.І. Відтворення етномовного компонента українських народних казок в англомовних перекладах : автореф. дис. ... канд. філол. наук : 10.02.16. Київ, 1998. 17 с.
7. Мартинюк А.П. Відтворення англійських конвенціональних метафор в українських перекладах. *Вісник Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна. Серія : Іноземна філологія. Методика викладання іноземних мов*. 2017. Вип. 85. С. 21–28.
8. Молчко О.О. Художнє порівняння як категорія перекладознавства (на матеріалі української та англійської мов) : дис. ... канд. філол. наук : 10.02.16 / Львівський національний університет ім. І. Франка. Львів, 2015. 256 с.
9. Ребрій О.В. Сучасні концепції творчості у перекладі : монографія. Харків : ХНУ імені В.Н. Каразіна, 2012. 376 с.
10. Смуциньська І.В. Порівняння як стилістична фігура з погляду інтерпретації та перекладу. *Мовні і концептуальні картини світу*. 2013. Вип. 2. С. 302–308.
11. Тарасова А.В. Відтворення англійських компаративних фразеологізмів інтенсифікаторів в українських перекладах : автореф. дис. ... канд. філол. наук : 10.02.16. Дніпропетровськ, 2017. 20 с.
12. Тартт Д. Щиголь. Харків : Книжковий Клуб «Клуб Сімейного Дозвілля», 2016. 816 с.
13. Тищенко О.В. Засоби перекладу деяких лінгвокультурем та концептуальних метафор у поетичному тексті: спроба реконструкції образу (на матеріалі перекладів А. Ахматової, Л. Костенко, І. Драча, Д. Павличка, М. Влад та ін. польською мовою). *Актуальні проблеми філології та перекладознавства*. 2016. Вип. 10. № 3. С. 143–153.
14. Толковый словарь русского языка Ожегова. URL: <https://slovarozhegova.ru/word.php?wordid=30732> (дата звернення: 09.05.2020).
15. Цепенюк Т.О. Відтворення авторських перетворень компаративних фразеологічних одиниць інтенсифікуючого значення українською мовою. *Studia Methodologica*. 2011. Вип. 32. С. 67–71.
16. Alvarez A.A. On Translating Metaphor. *Meta*. 1993. Vol. 38. № 3. P. 479–490.
17. Chendey N.V. Metaphor and Cognitive Equivalence in Translation. *Сучасні дослідження з іноземної філології*. 2014. Іс. 12. С. 231–236.
18. Izgarjan A., Prodanović-Stankić D. Approaches to Metaphor: Cognitive, Translation and Literature Studies Perspective : monograph. Novi Sad : Filozofski fakultet, 2015. 163 p.
19. Kovalenko L., Martynyuk A. English container metaphors of emotions in Ukrainian translations. *Advanced Education*. 2018. Іс. 10. P. 190–197.
20. Kovecses Z. Conceptual metaphor theory and the nature of difficulties in metaphor translation. *Translating Figurative Language : Atti di III Convegno CeSLiC*. Bologna, 2014. P. 25–41.
21. Kövecses Z. Levels of metaphor. *Cognitive linguistics*. 2017. Vol. 28. № 2. P. 321–347.
22. Kövecses Z. *Metaphor: A practical introduction*. Oxford : Oxford University Press, 2002. 285 p.
23. Lakoff G. *The contemporary theory of metaphor. Metaphor and thought*. Cambridge : Cambridge University Press, 1993. P. 202–251.
24. Marjan S.B. English Translations of Conceptual Metaphors in Ferdowsi's Zal and Rudabeh story. *IrLIT : International Conference on Literature and Linguistics (Tehran, 19th and 20th July 2016)*. Tehran, 2016. P. 1–12.
25. Massey G., Ehrensberger-Dow M. Translating Conceptual Metaphor: The Processes of Managing Interlingual Asymmetry. *Research in Language*. 2017. Vol. 15. № 2. P. 173–189.
26. Schäffner C., Shuttleworth M. Metaphor in translation. Possibilities for process research. *Interdisciplinarity in Translation and Interpreting Process Research*. 2015. Vol. 72. P. 95–109.
27. Shuttleworth M. Chapter 3: Metaphor and Translation Studies. London : Imperial College London, 2013. P. 63–90.
28. Tartt D. *The Goldfinch*. New York : Little, Brown and Company, 2013. 400 p.
29. Venuti L. *Strategies of Translation*. Routledge Encyclopedia of Translation Studies. 2001. P. 240–244.
30. Venuti L. *The Translator's Invisibility. A History of Translation*. London and New York : Routledge, 1995. 353 p.

REFERENCES:

1. Aforyzmy : narodni prykmety abo narodni porivniannia [Aphorisms: Folk Faying or Folk Simile]. Available at : http://aphorism.org.ua/subrazd.php?page=107&pages_block=8&rid=3&sid=25.
2. Akhmedova, E.D. (2019). Stratehii anhlo-ukrainskykh perekladiv movnoho vtilennia etaloniv porivnian u khudozhnomu teksti [Strategies of English-Ukrainian translations of verbal instantiation of simile etalons in fiction]. Science And Education A New Dimension. Philology, 88, 7–9 [in Ukrainian].
3. Akhmedova, E.D. (2020). Stratehii i metody anhlo-ukrainskoho perekladu zasobiv movnoho vtilennia etaloniv khudozhnikh porivnian [Strategies and methods of English-Ukrainian translation of verbal instantiation of fiction simile]. Visnyk Kharkivskoho natsionalnoho universytetu imeni V.N. Karazina. Seriiia "Inozemna filohiia. Metodyka vykladannia inozemnykh mov". № 91. С. 80–86 [in Ukrainian].
4. Zorivchak, R.P. (1983). Frazеологична одынытsia yak perekladoznavcha katehoriia (na materiali perekladiv tvoriv ukrainskoi literatury anhliiskoiu movoiu) [Phraseological unit as a translation category (on the material of translations of Ukrainian literature into English)]. Lviv : Publishing House of Lviv Polytechnic National University. 175 p.
5. Kryvonos, Ya.V. (2008). Metodolohiia perekladatskoi interpretatsii metaforychnoho kontseptoprostoru pershotvoru (na materiali ukrainskykh perekladiv tvoriv anhliiskyykh ta amerykanskykh romantykyv). Avtoref. dys. kand. filol. nauk [Methodology of translation interpretation of metaphorical concept space of the original (on the material of Ukrainian translations of works of English and American romantics)]. Kyiv. 20 p.
6. Kushyna, N.I. (1998). Vidtvorennia etnomovnoho komponenta ukrainskykh narodnykh kazok v anhlovnykh perekladakh. Avtoref. diss. dokt. filol. nauk [Reproduction of ethnographic component of Ukrainian folk tales in English translations. Dr. philol. sci. diss. Synopsis]. Kyiv. 17 p. [in Ukrainian].
7. Martynyuk, A.P. (2017). Vidtvorennia anhliiskyykh konvetsionalnykh metafor v ukrainskykh perekladakh [Rendering English conventional metaphors of emotion in Ukrainian translations.]. Visnyk Kharkivskoho natsionalnoho universytetu imeni V.N. Karazina. Seriiia "Inozemna filohiia. Metodyka vykladannia inozemnykh mov". Is. 85. P. 21–28. [in Ukrainian].
8. Molchko, O.O. (2015). Khudozhnie porivniannia yak katehoriia perekladoznavstva (na materiali ukrainskoi ta anhliiskoi mov). Diss. dokt. filol. nauk [Artistic simile as a category of translation studies (in Ukrainian and English)]. Lviv. 256 p. [in Ukrainian].
9. Rebrii, O.V. (2012). Suchasni kontseptsii tvorchosti u perekladi. Monohrafiia [Modern conceptions of creativity in translation. Monograph] Kharkiv. 376 p. [in Ukrainian].
10. Smushchynska, I.V. (2013). Comparison as a stylistic figure in terms of interpretation and translation. Porivniannia yak stylistychna fihura z pohliadu interpretatsii ta perekladu. Movni i kontseptualni kartyny svitu. Is. 2. P. 302–308. [in Ukrainian].
11. Tarasova, A.V. (2017). Vidtvorennia anhliiskyykh komparatyvnykh frazeologizmiv intensyfikativ v ukrainskykh perekladakh. Avtoref. diss. dokt. filol. nauk [Reproduction of English comparative phraseologisms of intensifiers in Ukrainian translations. Dr. philol. sci. diss. Synopsis]. Dnipropetrovsk. 20 p. [in Ukrainian].
12. Tartt, D. (2016). Shchylol [The Goldfinch]. Kharkiv : Knyzhkovyi Klub "Klub Simeinoho Dozvillia". 816 p.
13. Tyshchenko O.V. (2016). Zasoby perekladu deiakyykh linhvokulturem ta kontseptualnykh metafor u poetychnomu teksti: sproba rekonstruktsii obrazu (na materiali perekladiv A. Akhmatovoi, L. Kostenko, I. Dracha, D. Pavlychka, M. Vlad ta in. polskoiu movoiu) [Translation of some lingvocultural conceptual metaphors in the poetic text: the attempt to reconstruct the image (on the material of the A. Akhmatova, L. Kostenko, I. Drach, D. Pavlychko, M. Vlad and others translations into Polish)]. Aktualni problemy filohii ta perekladoznavstva. Vol. 10. № 3. P. 143–153.
14. Tolkovyv slovar russkogo yazyka Ozhegova [Ozhegov Definition Dictionary of the Russian Language]. Definition of strategy. Available at : <https://slovarozhegova.ru/word.php?wordid=30732>.
15. Tsepeniuk, T.O. (2011). Vidtvorennia avtorskykh peretvoren komparatyvnykh frazeologichnykh odynyty intensyfikuiuchoho znachennia ukrainskoiu movoiu [Reproduction of the author's transformations of comparative phraseological units of intensifying meaning in Ukrainian]. Ternopil. nats. pedahohichni un-t im. V. Hnatiuka. – Ternopil Volodymyr Hnatiuk National Pedagogical University, 246, 67-71 [in Ukrainian].
16. Alvarez A.A. (1993). On Translating Metaphor. Meta. Vol. 38. № 3. P. 479–490.
17. Chendey N.V. (2014). Metaphor and Cognitive Equivalence in Translation. Сучасні дослідження з іноземної філології. Is. 12. С. 231–236.
18. Izgarjan, A., Prodanović-Stankić, D. (2015). Approaches to Metaphor: Cognitive, Translation and Literature Studies Perspective : monograph. Novi Sad : Filozofski fakultet. 163 p.
19. Kovalenko, L., Martynyuk, A. (2018). English container metaphors of emotions in Ukrainian translations. Advanced Education. Is. 10. P. 190–197.
20. Kövecses, Z. (2014). Conceptual metaphor theory and the nature of difficulties in metaphor translation. Translating Figurative Language : Atti di III Convegno CeSLiC. Bologna. P. 25–41.
21. Kövecses, Z. (2017). Levels of metaphor. Cognitive linguistics. Vol. 28. № 2. P. 321–347.
22. Kövecses, Z. (2002). Metaphor: A practical introduction. Oxford : Oxford University Press. 285 p.
23. Lakoff, G. (1993). The contemporary theory of metaphor. Metaphor and thought. Cambridge : Cambridge University Press. P. 202–251.
24. Marjan, S. B. (2016). English Translations of Conceptual Metaphors in Ferdowsi's Zal and Rudabeh story. IrlIT : International Conference on Literature and Linguistics (Tehran, 19th and 20th July 2016). Tehran. P. 1–12.
25. Massey, G., Ehrensberger-Dow, M. (2017). Translating Conceptual Metaphor: The Processes of Managing Interlingual Asymmetry. Research in Language. Vol. 15. № 2. P. 173–189.
26. Schäffner, C., Shuttelworth, M. (2015). Metaphor in translation. Possibilities for process research. Interdisciplinarity in Translation and Interpreting Process Research. Vol. 72. P. 95–109.
27. Shuttelworth, M. (2013). Chapter 3: Metaphor and Translation Studies. London : Imperial College London. P. 63–90.
28. Tartt, D. (2013). The Goldfinch. New York : Little, Brown and Company. 400 p.
29. Venuti, L. (2001). Strategies of Translation. Routledge Encyclopedia of Translation Studies. London & New York : Routledge, 654, 240–244.
30. Venuti, L. (1995). The Translator's Invisibility. A History of Translation. London and New York : Routledge.

Стаття надійшла до редакції 09.09.2020.
The article was received September 9, 2020.